

Mohácsi Csilla

A víz- keretirányelvekben megfogalmazott követelmények

A követelménymodul megnevezése:

Víz- és szennyvíztechnológus és vízügyi technikus feladatok

A követelménymodul száma: 1223-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-001-50

A VÍZ- KERETIRÁNYELVBEN MEGFOGALMAZOTT KÖVETELMÉNYEK

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

A víz életünk nélkülözhetetlen feltétele. A vizek, különösen az édesvizek léte, állapota és használata életünk egyik legfontosabb tényezője. Miután a víz nem korlátlanul áll rendelkezésünkre, ezért ahhoz, hogy a jövőben is mindenkinek jusson tiszta ivóvíz, és a folyók, tavak tájaink, életünk meghatározó elemei maradhassanak, erőfeszítéseket kell tennünk a felszíni és a felszín alatti vizek megóvásáért, állapotuk javításáért. A víz használata költségekkel is jár. A folyók, patakok, tavak vize, valamint a felszín alatti víz nemcsak természeti, hanem társadalmi, gazdasági értékeket is hordoz, jövedelemszerzési és ráfordítási lehetőségeket kínál.

Fontos, tehát, hogy a jövő szakemberei, technikusai ismerjék és hasznosítsák azokat a főbb szakmai, jogi és gazdasági módszereket, amelyek lételemünk, a víz állapot megőrzésének eszközei.

A szakmai információtartalomban ismertetjük az Európai Unió új vízpolitikájának, a „Víz Keretirányelvnek” (2000/60/EK), továbbiakban VKI, főbb célkitűzéseit, alapelveit, követelmény rendszerét.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

1. AZ EURÓPAI UNIÓ VÍZ KERETIRÁNYELVE

A Víz Keretirányelv célja, hogy 2015-re a felszíni és felszín alatti vizek „jó állapotba” kerüljenek. A keretirányelv szerint a „jó állapot” nemcsak a víz tisztaságát jelenti, hanem a vízhez kötődő élőhelyek minél zavartalanabb állapotát, illetve a megfelelő vízmennyiséget is.

A Víz Keretirányelv általános célkitűzései a következők:

- a vizekkel kapcsolatban lévő élőhelyek védelme, állapotuk javítása,
- a fenntartható vízhasználat elősegítése a hasznosítható vízkészletek hosszú távú védelmével,
- a vízminőség javítása a szennyezőanyagok kibocsátásának csökkentésével,

- a felszín alatti vizek szennyezésének fokozatos csökkentése, és további szennyezésük megakadályozása,
- az árvizeknek és aszályoknak a vizek állapotára gyakorolt kedvezőtlen hatásainak mérséklése.

Magyarország – elhelyezkedése miatt – alapvetően érdekelt abban, hogy a Duna nemzetközi vízgyűjtőkerületben (azaz a teljes Duna- medencében) mielőbb teljesüljenek a VKI célkitűzései.

1. ábra. Duna vízgyűjtő kerület

A célok eléréséhez szükséges intézkedéseket a vízgyűjtő-gazdálkodási terv foglalja össze. A vízgyűjtő-gazdálkodási terv (továbbiakban VGT) tartalmazza az összes szükséges információt, amely a víztestekről rendelkezésre áll, az állapotértékelések eredményét, a tervezési területen jelentkező problémákat és ezek okait, továbbá, hogy milyen környezeti célokat tűzhetünk ki, és ezek eléréséhez milyen műszaki- és szabályozási intézkedésekre, illetve pénzügyi támogatásokra, ösztönzőkre van szükség

A VKI gyökeres szemléletváltást jelent a vízgazdálkodás területén. A VGT elsősorban azoknak a szabályozásoknak és programoknak az összefoglalása, amelyek biztosítják a környezeti célkitűzések elérését (azaz a jó ökológiai, kémiai és mennyiségi állapot elérését). A VGT nem kiviteli terv, hanem a vizek állapotát feltáró és annak „jó állapot”-ba hozását megalapozó koncepcionális és stratégiai terv. Célja az optimális intézkedések átfogó (műszaki, szabályozási és gazdasági-társadalmi szempontú) ismertetése, amely meghatározza az intézményi feladatokat, és amely alapján folytathatók, illetve elindíthatók a megvalósítást szolgáló programok.

1. 1 Alapfogalmak

A VKI-ben található célkitűzések, feladatok megértése érdekében szükséges pontosítani a hozzájuk kapcsolódó alapfogalmakat.

vízgyűjtő: olyan földrajzilag lehatárolható terület, amelyről a felszíni vizek – vízfolyások, a felszínen lefolyó egyéb vizek vagy tavak összességén keresztül egyetlen folyótorkolatban, folyódeltában a tengerbe jutnak;

vízgyűjtőkerület: vízgyűjtő-gazdálkodás fő egysége, amely egy vagy több szomszédos vízgyűjtőből álló az ahhoz tartozó felszín alatti vizeket is magában foglaló terület;

részvízgyűjtő: olyan földrajzilag lehatárolt terület, amelyről a felszíni vizek – vízfolyások és a felszínen lefolyó egyéb vizeken, illetőleg tavakon keresztül egy vízfolyás egy pontjához jutnak (ami általában egy tó vagy vízfolyások összefolyása)

felszíni víztest: a felszíni vizek különálló, jelentős eleme (így például a tó, tározó, vízfolyás, folyó, patak, csatorna) vagy ezek egy része, szakasza;

felszín alatti víztest: a felszín alatti víz térben külön jogszabály szerint lehatárolt része;

mesterséges víztest: emberi tevékenység eredményeként létrejött felszíni víztest;

erősen módosított víztest: olyan felszíni víztest, amely az emberi tevékenységből eredő fizikai hatások következtében jellegében lényegesen megváltozott, és amely így szerepel a vízgyűjtő-gazdálkodási tervben;

a víztestek állapota: olyan általánosan jellemző állapot, amelyet a felszíni víztest esetében az ökológiai és kémiai állapot közül, felszín alatti víz esetében pedig a mennyiségi, valamint a fizikai és kémiai (együtt: minőségi) állapot közül a kevésbé jó jellemez;

a víztestek jó állapota: olyan jellemző állapot, amelyben a felszíni víztest ökológiai és kémiai állapota, a felszín alatti víztest minőségi és mennyiségi állapota is a külön jogszabályok szerint legalább jó minőségű;

ökológiai állapot: a felszíni vizekhez kapcsolódó

- vízi ökoszisztémák szerkezetének és működése
- minőségének leírása,
- összhangban a külön jogszabályokban meghatározott osztályozással;

jó ökológiai állapot: a felszíni víztest osztályozás szerinti állapota;

ökológiai potenciál: erősen módosított, illetőleg mesterséges felszíni víztesten várhatóan kialakuló és állandóan fenntartható életközösség, valamint egy vagy több hasonló természetes vagy természeteshez közeli élőhelyre jellemző élőlény-együttes minőségi és mennyiségi jellegű összehasonlítása alapján meghatározható, továbbá osztályozható állapota;

jó ökológiai potenciál: erősen módosított vagy mesterséges víztest külön jogszabályokban meghatározottak szerinti állapota;

védelem alatt álló terület (védett terület, védőövezet és védőterület): jogszabályban vagy a hatóság határozatában kijelölt körülhatárolható földterület, amelyhez megóvása érdekében különleges előírások és joghatások kapcsolódnak.

Ilyenek a rendelet szerint:

- a jogszabályban meghatározott cél, különösen a környezeti elemek, természeti értékek, a felszíni és felszín alatti, illetőleg az emberi fogyasztásra, használatra szánt vizek (ivóvízbázisok és fürdővizek), valamint vízkivételi művek, továbbá a víztől függő élőhelyek, fajok.

Különösen védett területek (a VKI IV. melléklete szerint):

- az emberi fogyasztásra szánt víz kivételére kijelölt területek;
- a gazdasági szempontból fontos vízi állatfajok védelmére kijelölt területek;
- az üdülési célra kijelölt víztestek, beleértve azokat a területeket, amelyeket fürdővizekként jelöltek ki;
- tápanyag-érzékeny területek, beleértve a 91/676/EGK irányelv szerint sérülékeny övezettként kijelölt területeket és a 91/271/EGK irányelv szerint érzékeny területekként kijelölt területeket; és
- az élőhelyek és állatfajok védelmére kijelölt területek, ahol a víz állapotának megőrzése vagy javítása a terület védelmének fontos tényezője, ide értve a kapcsolódó Natura 2000 helyeket

környezeti célkitűzés: adott víztest adott időpontig elérni kívánt állapota, figyelemmel a külön jogszabályokban, illetve az e rendelet 4. §-ában foglaltakra;

vízszolgáltatások: azok a szolgáltatások, amelyek biztosítják a háztartások, a közintézmények és a gazdasági tevékenységek számára a felszíni vagy felszín alatti víz kivételét, duzzasztását, tárolását, kezelését, elosztását, a keletkező szennyvíz összegyűjtését és tisztítását, ezt követően a felszíni vizekbe vezetését;

vízhasználat: a vízszolgáltatások, valamint egyéb emberi tevékenység, amely a vizek állapotára jelentős hatással van

intézkedési program: a vizek jó állapotának eléréséhez és fenntartásához szükséges feladatok időarányos teljesítését szolgáló állami és egyéb intézkedések összessége, ideértve az ehhez kapcsolódó jogi szabályozást, továbbá a végrehajtással járó egyedi jogalkalmazást és hatósági ellenőrzést (a továbbiakban együtt: közigazgatási intézkedéseket) is;

1.2 A Víz Keretirányelv tartalma

A VKI szerint az EU tagállamoknak *hatévenként* kell vízgyűjtő-gazdálkodási tervet készíteniük a vízgyűjtő kerületekre. Az elsőt 2009.12.22-ig kellett összeállítani. A Duna vízgyűjtő-kerület terve a Duna Védelmi Nemzetközi Bizottság (ICPDR) koordinálásával készült az érintett országok együttműködésében (ld. www.icpdr.org). E kerület magában foglalja a Duna vízgyűjtőt, a Fekete-tenger part menti vizeit, illetve a romániai partvidéki vízgyűjtőket is (807 827 km²).

A Duna vízgyűjtőkerületen belül hazánkat is érintve készül a Tisza nemzetközi részvízgyűjtő vízgazdálkodási terve, szintén az ICPDR koordinációjával.

A nemzetközi és határvízi kapcsolatok Magyarország szempontjából létfontosságúak, hiszen felszíni *vízészleteink több mint 90%-a* a határon túlról érkezik és felszín alatti vízészletünk jó része is összefügg a szomszédos területekkel.

A határral osztott vízgyűjtőkkel, víztestekkel kapcsolatos egyeztetések hivatalos testületei a Határvízi Bizottságok. A határral osztott vízgyűjtőkkel, víztestekkel kapcsolatos egyeztetések hivatalos testületei a mind a hét szomszédos állammal, kétoldalú megállapodás keretében működtetett Határvízi Bizottságok. A Bizottságok ülésein elhangzott javaslatokat a tervezés (pl. az intézkedési program kialakítása, illetve a mentességek meghatározása) során a tervezők figyelembe vették.

Az előírások kielégítése és a hatékony társadalmi részvétel érdekében a tervezés hazánkban több szinten valósult meg:

- országos szinten az országos vízgyűjtő-gazdálkodási terv,
- részvízgyűjtő - Duna-közvetlen, Tisza, Dráva, Balaton - szinten (4 részvízgyűjtő terv),
- tervezési alegységek szintjén (összesen 42 alegységi terv)
- víztestek szintjén.

A Víz Keretirányelv a vizekkel kapcsolatos előírásait és elvárásait az ún. víztesteken keresztül érvényesíti, így a vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés legkisebb alapelemei is a víztestek.

A vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés során különös figyelemmel kell lenni a vizekhez kapcsolható védelem alatt álló területek állapotára, ezeket a terv önállóan kezeli.

1.3 Magyarország vízgyűjtő-gazdálkodási tervének alapösszefüggései

A VÍZGYŰJTŐ-GAZDÁLKODÁSI TERV TARTALMA:

- 1. A vízgyűjtő, részvízgyűjtő általános leírása
- 2. az emberi tevékenység felszíni és felszín alatti vizek állapotára gyakorolt jelentős terheléseinek és hatásainak összefoglalása
- 3. a védett területek azonosítása és térképi ábrázolása
- 4. a vizek állapotának megfigyelésére létesített monitoring hálózatok térképi ábrázolása
- 5. a monitoring hálózatok eredményeinek bemutatása térképi formában
- 6. térképi ábrázolás térinformatikai rendszerben
- 7. környezeti célkitűzések listája
- 8. összefoglaló leírás a vízhasználatok gazdasági elemzéséről;
- 9. az intézkedési programok összefoglalása,
- 10. programok és tervek jegyzéke
- 11. a közvélemény tájékoztatására és konzultációkra tett intézkedések összefoglalása
- 12. dokumentumok hozzáférési helyei
- 13. a hatáskörrel rendelkező hatóság megnevezése és adatai

1. A vízgyűjtő, részvízgyűjtő általános leírása

Magyarországon tehát, a VKI fogalom meghatározásait követve, a következő víztest kategóriák kerültek kijelölésre:

- természetes felszíni vizek: vízfolyás és állóvíz víztestek,
- erősen módosított víztestek olyan természetes eredetű felszíni vizek, amelyek az emberi fizikai tevékenység eredményeként jellegükben jelentősen megváltoztak, fenntartásuk e megváltozott formában azonban több szempont alapján is indokolt;
- a természetes felszíni vizekhez hasonló, de az ember által kialakított mesterséges;
- valamint felszín alatti víztestek.

Magyarország területét mind a 185 felszín alatti víztest, mind a 952 felszíni vízfolyás és állóvíz víztest közvetlen vízgyűjtői teljesen lefedik.

Az EU Víz Keretirányelv szerint a 10 km²-nél nagyobb vízgyűjtővel rendelkező vízfolyásokat kellett kijelölni víztestként, mint a vízhálózat jelentős elemét vagy elemeit.

A magyarországi vízfolyások típusainak meghatározásakor a VKI által előírt kötelező tipológiai elemeket vették figyelembe:

- tengerszint feletti magasság,
- vízgyűjtőterület nagyság,
- a geológia valamint választott jellemzőként
- a mederanyag.

Ezek alapján 25 típus került kijelölésre, ebből három a Duna vízgyűjtő kerület szintjén meghatározott, Duna-víztest típus.

Víztestként 1031 *vízfolyást* jelöltek ki a 10 km²-es vízgyűjtő méretbeli alsó korlát figyelembevételével. A kijelölt víztestek összes hossza 18 800 km. A kisebb vízfolyások egy víztestbe történő összevonása miatt (pl. Aranyos-patak és mellékvízfolyásai) az 1 031 kijelölt folyóból, patakából, vagy csatornából 869 víztestet azonosítottak. Közülük 373 sorolható a természetes kategóriájú vízfolyás víztestek közé, a többi erősen módosított (350), vagy mesterséges (146) víztest.

Az *állóvizeknél* önálló víztestként az 50 hektárnál nagyobb tavakat azonosították, ez összesen 296 állóvizet jelent.

A tipológiánál a vízfelület kiterjedését, az átlagmélységet, a tengerszint feletti magasságot, a hidrogeokémiai jelleget, a nyílt vízfelület arányát és a vízborítást vették figyelembe, így összesen 16 típust különítettek el. A kijelölt tó víztestek összes vízfelülete 1 267 km². (Ennek közel felét teszi ki a Balaton.) A kisebb tavakból álló tócsoportok (pl. Hortobágyi-öregtavak) egy víztestbe történő összevonása miatt a 296 kijelölt állóvízből 213 víztestet jelöltek ki, amelyből 69 sorolható a természetes kategóriájú állóvíz víztesthez (a többi erősen módosított, vagy mesterséges). A vizes élőhelyek nem víztestként, hanem védett területként jelennek meg a vízgyűjtő-gazdálkodási tervben.

2. Az emberi tevékenység felszíni és felszín alatti vizek állapotára gyakorolt jelentős terheléseinek és hatásainak összefoglalása

A vizek állapotát érintő emberi tevékenységekből eredő terhelések számbavételének és a hatások elemzésének célja, hogy a vizek állapota szempontjából jelentős vízgazdálkodási kérdések feltárása megtörténjen. A VGT-be foglalt intézkedésekkel az antropogén terheléssel, beavatkozással okozott problémákat kell megszüntetni, vagy csökkenteni. A problémákat enyhíthetik vagy súlyosbíthatják az éghajlatváltozás hatásai, így a tervezésnél ezzel is számolni kell.

Az emberi tevékenységből eredő jelentős terhelések számbavételéről a VKI VII. melléklete, míg a terhelések felszíni és felszín alatti vizek állapotára gyakorolt hatásainak vizsgálatáról az 5. cikk rendelkezik. A terhelések azonosításával kapcsolatban a VKI II. melléklete ad iránymutatást. A hazai szabályozásban ugyanezen előírások a vízgyűjtő-gazdálkodás egyes szabályairól szóló 221/2004 (VII. 21.) Korm. rendelet 12. §-ában jelennek meg.

3. Védelem alatt álló területek

A Víz Keretirányelv kiemelt figyelmet fordít a felszíni és felszín alatti vizek mellett a védett területekre is. A VKI szempontjából védettnek számít minden olyan terület, illetve felszín alatti tér, melyet a felszíni és/vagy a felszín alatti vizek védelme érdekében, vagy közvetlenül a víztől függő élőhelyek és fajok megőrzése céljából valamely jogszabály erre kijelöl.

Ezek közé tartoznak: az ivóvízkivételek védőidomai, illetve védőterületei, a tápanyag- és nitrát-érzékeny területek, a természetes fürdőhelyek, a természeti értékei miatt védett területek és a halak életfeltételeinek biztosítására kijelölt felszíni vizek.

3.1 Ivóvízkivételek védőterületei

A VKI szerint napi 10 m³ ivóvizet szolgáltató, vagy 50 fő ivóvízellátását biztosító (jelenleg működő vagy erre a célra távlatilag kijelölt) vízkivétel környezetét (az érintett víztestet vagy annak a tagállam által kijelölt részét) védelemben kell részesíteni. Ennek a hazai joggyakorlat a közcélú vízbázisok esetén megfelel.

Ivóvízkivételre használt, vagy ivóvízbázisnak kijelölt felszíni vizek védettségét a 6/2002. (XI. 5.) KvVM rendelet 1. mondjája ki.

A rendeletben rögzített 16 felszíni vízkivétel közül

- 4 közvetlenül vízfolyásból (Szolnok – Tisza, Balmazújváros – Keleti-főcsatorna, Borsodszirák – Bódva, Csatorna-patak),
- 5 ivóvízellátás céljára létesített völgyzárógátas tározóból (Lázbérci-tározó – Bánpatak, Komravölgyi-tározó – Komra-patak, Hasznosi-tározó – Kövicses-patak, Csórréti-tározó – Gyöngyös-patak, Köszörővölgyi-tározó – Köszörő-patak), további
- 7 pedig a Balatonból történik.

Magyarországon az ivóvíz célú vízkivételek közel 95 %-a származik felszín alatti vízből (ezen belül a parti szűrésű vízkivételek aránya 38 %).

A felszín alatti ivóvízbázisok védelmét a 123/1997 (VII.18.) Korm. rendelet szabályozza, amely az üzemelő, a tartalék és a távlati vízbázisokra egyaránt vonatkozik és hatálya alá a jelenlegi nyilvántartás szerint 1754 közcélú felszín alatti ivóvízbázis tartozik.

A vízbázisok védelmét biztosító védőidomok és védőterülete meghatározásának szükségességét ugyancsak a már idézett 123/1997. (VII.18.) Korm. rendelet írja elő:

- Közcélú felszíni vízbázisok esetében a belső, külső és a hidrológiai védőterületeket, a közcélú, sérülékeny felszín alatti ivóvízbázisnál pedig a belső, külső és hidrogeológiai védőidomokat és védőterületeket hatósági határozattal is ki kell jelölni.
- Egyéb ivóvízminőséget igénylő vízkivételi helyek esetében (pl. ásványvíz kivételek) a külső és hidrogeológiai védőterületek kijelölése nem kötelező, de a tulajdonos kezdeményezheti a védelembe helyezést.

A VGT keretében kialakított nyilvántartás tartalmazza az ivóvízbázisok helyére, az érintett víztestekre, az üzemeltetőre, a védendő termelésre és a védőövezetek kijelölésére vonatkozó adatokat. 1467 felszíni és felszín alatti ivóvízbázis védőterületeinek és védőidomainak térképi állománya áll rendelkezésre.

A védőidomok és védőterületek kijelölési folyamata a hatósági határozat kiadásával és ennek következményeként a telekkönyvi bejegyzéssel ér véget. Ebben jelentős az elmaradás, jelenleg mindössze 400 közcélú vízbázis rendelkezik védőterületi határozattal, beleértve azokat is, ahol a hatósági határozat kiadása folyamatban van.

3.2 Tápanyag- és nitrát érzékeny területek

A tápanyag- és nitrát-érzékenység szempontjából kitüntetett területeket a 240/2000 (XII. 23.)5, illetve a 27/2006 (II. 7.)6 Korm. rendeletek határozzák meg.

Kijelölt tápanyag-érzékeny területek a Balaton, a Velencei-tó, és a Fertő tó vízgyűjtőterülete.

A nitrát érzékeny területek jelenleg összesen 43 186 km²-t tesznek ki, az ország területének 46,4 %-át.

A nitrát érzékeny területek kijelölése évente aktualizálható és négyévenként felülvizsgálható. Ez utóbbira legközelebb 2011-ben, a 2012-ben induló következő Nitrát Akcióprogram előkészítéseként lesz lehetőség, figyelembe véve a felszíni és a felszín alatti víztestekre vonatkozó állapotértékelés eredményeit és a „Nitrát Irányelv” szempontjait.

3.3 Természetes fürdőhelyek

A fürdővizek kijelölésének elveit a 78/2008 (IV. 3.) Korm. rendelet határozza meg. A rendelet szabályozza a fürdőhely kijelölésének eljárási rendjét, a vízminőség ellenőrzésének szabályait, a minősítés és a védőterület kijelölésének módját.

Jelenleg 266 potenciális fürdőhelyet tartanak nyilván, ebből 234 állóvíz, 32 pedig folyók mentén található. Az állóvízi strandok túlnyomó többsége nagy tavaink vízpartján található (a Balatonon 154, a Velencei-tavon 9, a Tisza-tavon 4 strand). A többi fürdőhelyet holtágakon és kavicsbánya tavakon alakították ki. A folyóvízi strandok között 16 van a Tiszán, 5 a Körösökön, további 10 a Dunán és mellékágain, egy pedig a Dráván. Az említett fürdőhelyek összesen 14 állóvíz és 29 vízfolyás víztestet érintenek.

3.4 Természeti értékei miatt védett területek

A vízgyűjtő-gazdálkodás egyes szabályairól szóló 221/2004 (VII. 21.) Korm. rendelet szerint a víz jó állapota/potenciálja elérése és fenntartása a természetvédelmi célok egyidejű teljesítésével lehet eredményes.

A VGT szempontjából kiemelt területek:

- „A természet védelméről” szóló 1996. évi LIII. törvény (Tvt) alapján meghatározott országos jelentőségű védett természeti területek;
- az egyedi jogszabállyal védett természeti területek (nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek, természetvédelmi területek);
- a törvény erejénél fogva ("ex lege") védett természeti területek (lápok, szikes tavak), természeti emlékek (források, víznyelők, barlangok);
- az EU szabályozással összhangban kijelölt védettségi elemek (különleges madárvédelmi terület, különleges és kiemelt jelentőségű természet-megőrzési terület, jelölt Natura 2000 terület, jóváhagyott Natura 2000 terület);
- a Ramsari Egyezmény keretében kijelölt területek.

3.5 A halak életfeltételeinek biztosítására kijelölt felszíni vizek

A vízi élőhelyek védelme szempontjából külön rendelet vonatkozik az ún. „halas vizekre”. A védettséget a 6/2002 (XI. 5.) KvVM rendelet 10. mondjá ki. Összesen 7 vízfolyás szakasról van szó, a következő csoportosításban:

- pisztrángos vizek: a Galla-patak és a Színva-patak;
- márnás-dévères átmeneti vizek: a Tisza Záhony és a Lónyay főcsatorna torkolata közötti szakasza;
- dévères vizek: a Tapolca-patak Hegymagas és Tapolca között, a Rába a Marcal torkolat alatt, a Keleti-főcsatorna, a Hármás-Körös a Békésszentandrás duzzasztó felett.

4 Monitoring hálózatok és programok

A VKI monitoring olyan rendszeres mintavételi, mérési, vizsgálati, észlelési tevékenységet jelent, mely a felszíni és felszín alatti vizek mennyiségi és minőségi állapotának megállapítását, jellemzését, illetve az állapot rövid és hosszú távú változásának leírását lehetővé teszi.

A VKI valamennyi célkitűzése, a vizeink jó állapotba helyezése, az ehhez szükséges intézkedések megalapozása mind a monitoring hálózat működésén alapuló állapotértékelésen nyugszik. Egy jól kialakított, felesleges elemeket nem tartalmazó monitoring rendszer működtetési költségeinek sokszorosát lehet megtakarítani az intézkedések szintjén, mivel az segítséget nyújt az intézkedések megalapozásához és végrehajtásához, valamint az intézkedések hatékonyságának értékeléséhez.

A Víz Keretirányelv szerint a tagállamoknak 2006. december 22-ig gondoskodniuk kellett az irányelv követelményrendszerének megfelelő monitoring rendszerek megtervezéséről és működtetésük elindításáról, mind a felszíni, mind a felszín alatti vizek állapotának megfigyelése érdekében.

Magyarországon – a többi tagországhoz hasonlóan – a korábbi monitoring rendszerek átalakításával, továbbfejlesztésével történt meg a VKI szerinti, ún. többszintű monitoring rendszer kialakítása, mely az alábbiak szerint épül fel:

- A *feltáró monitoring* hasonlóan a korábbi országos és regionális törzshálózati monitoringhoz, alapvetően a vizek általános állapotértékelését, jellemzését tűzi ki célul.
- Az *operatív monitoring* az ökológiai és/vagy kémiai szempontból veszélyeztetettnek tekintett vizek vizsgálatát célozza, és az intézkedések eredményességét ellenőrzi.
- A *felszíni vizek vizsgálati monitoringjának* működtetése olyan bizonytalanságok esetében szükséges, ha valamilyen határérték túllépésének az oka ismeretlen, vagy rendkívüli események nagyságát, következményeit kell megismerni, vagy ahol operatív monitoring még nem üzemel, de az intézkedési program kidolgozásához információk gyűjtésére van szükség.

Bár a felszíni és felszín alatti vizek jelenlegi monitoring programja kielégíti a VKI előírásait, az állapotértékelés során nyilvánvalóvá vált, hogy a konkrét intézkedések tervezéséhez és a már beindított intézkedési programok hatásának ellenőrzéséhez a monitoring hálózat és programok bővítésére, megerősítésére van szükség.

4.1 Felszíni vizek monitoringja

A felszíni vizek esetén a monitoring kiterjed az ökológiai és a kémiai állapot szempontjából indikatív biológiai elemek és speciális veszélyes anyagok meghatározására, valamint azokra a fizikai, kémiai paraméterekre és hidromorfológiai jellemzőkre, amelyek az ökológiai állapotot befolyásolják.

A Víz Keretirányelv előírásai szerint üzemeltetett monitoringból nyert adatok és a korábbi hazai monitoringban gyűjtött adatok együttesen általában lehetővé teszik a víztestek jelentős részének értékelését. A kiemelten veszélyes anyagok vizsgálata azonban monitoring szempontból más megközelítést igényelt. A VKI miatt a felszíni vizek megfigyelésének jellege, az eddig alapvetően kémiai és hidrológiai orientáltságú hagyományos rendszer, kibővült biológiai és morfológiai vizsgálatokkal.

A biológiai vizsgálatok az alábbi élőlénycsoportokra terjednek ki:

- lebegő életmódot folytató algák (fitoplankton),
- makroszkópikus vízi lágyszárú növényzet (makrofita),
- aljzaton, vagy egyéb szilárd felületen bevonatot képző algák (fitobenton),
- fenéklakó makroszkópikus vízi gerinctelenek (makrogerinctelenek), éshalak.

A hidromorfológiai vizsgálatok elemei az alábbiak:

- hidrológiai viszonyok, az áramlás mértéke és dinamikája, a tartózkodási idő, a kapcsolat a felszín alatti víztestekkel, a folyó folytonossága,
- a morfológiai viszonyok, a folyó mélységének és szélességének változékonysága, a tó mélységének változékonysága, a mederágy mérete, szerkezete és anyaga, a parti sáv és tópart szerkezete.

A biológiai elemekre hatással lévő fizikai, kémiai elemek két nagy csoportja az általános összetevők és különleges szennyezőanyagok. Az általános jellemzők egy része a biológiai élethez nélkülözhetetlen alkotója az élő vizeknek, ilyenek például a tápanyagok, az oxigén, különféle sók, más része a vizekben keletkező, vagy azokba kívülről bekerülő szerves anyag mennyiségére jellemző paraméter.

A kiemelten veszélyes anyagok, illetve az elsőbbségi anyagok azok, amelyek a vízi környezetre vagy a vízi környezeten keresztül jelentős kockázatot jelentenek, beleértve az ivóvíz kitermelésére használt vizeket is. A VKI X. melléklet elsőbbségi anyagokat felsoroló listája 33 anyagot, vagy anyagcsoportot tartalmaz (ún. „33-as lista”).

4.2 Felszín alatti vizek monitoringja

A felszín alatti vizeknél a programok a kémiai és a mennyiségi állapot megfigyelését célozzák. A felszín alatti vizek mennyiségi feltáró monitoringja a vízkészlet meghatározásához szükséges vízrajzi törzsállomásokból, helyi jelentőségű üzemi állomásokból, és a távlati vízbázisok megfigyelőkútjaiból kiválasztott mérési helyekből áll.

A vízszint mérési program keretében 1685 kútban mérik a vízszintet, a vízhozammérési program pedig elsősorban forrásokra vonatkozik, néhány esetben azonban termálkútból elfolyó vízmennyiség mérésére is szolgál. Országosan összesen 117 helyen mérnek vízhozamot évente legalább egyszer.

A felszín alatti víz minőségének meghatározása céljából működtetett kémiai feltáró monitoring programok a vízáadó típusa, mélysége, védettsége szerint differenciáltak. A környezethasználók által végzett mérések, megfigyelések egy része is e programba tartozik, például vízművek termelőkútjainak vízminőségi vizsgálata.

A sérülékeny külterületi program a sekély porózus, hegyvidéki és nyílt hideg karszt víztestekre vonatkozik. A mintavételi helyek 60%-a szántó, 17%-a erdő, 16 %-a rét-legelő és 7 %-a gyümölcsös, vagy szőlő művelésű területen található. A sérülékeny belterületi program ugyanezeket a víztest típusokat célozza, de a mérések ipari területeken, vagy településeken elhelyezkedő kutakban történnek. E két programban összesen 1134 monitoring hely van, amelynek döntő többsége (696 db) sekély porózus víztestet tár fel. A védett rétegvíz programban a vízminőségi mintavétel 786 monitoring ponton, évente egy alkalommal történik. A termásvíz program a porózus termál és a meleg vizű karszt víztestekre terjed ki, 85 monitoring ponton hatévenként egyszeri mintavétellel.

4.3 Védett területek monitoring programja

A védett területek esetén a felszíni és felszín alatti vizek megfigyelését olyan jellemzők egészítik ki, amelyeket az egyes védett terület kialakítását előíró jogszabály határoz meg. A védett területek monitoring-programja az ivóvízkivételek védőterületeire, a tápanyag- és nitrát érzékeny területekre, a természetes fürdőhelyekre, a Natura2000 területekre és az őshonos halak életfeltételeinek biztosítása céljából védett területekre terjed ki. Ezen területekre eső víztestek, víztest-szakaszok monitoringjára egyaránt jellemző, hogy az eddig leírt általános követelményrendszeren kívül a vizsgálati irányok és gyakoriságok terén a védett területeken külön-külön érvényes hazai és honosított nemzetközi jogszabályokban leírt követelményeket is teljesítik.

5 A vizek állapotának értékelése, jelentős vízgazdálkodási kérdések azonosítása

A VKI alapcélkitűzése a vizek jó állapotának, illetve a mesterséges és erősen módosított felszíni víztestek esetében a jó ökológiai potenciáljának elérése. A víztestek minősítésének alapvető célja annak bemutatása, hogy az egyes víztestek jelenlegi állapota milyen, a célul kitűzött állapothoz képest. A minősítés által jelzett problémák azonosítása, vagyis annak meghatározása, hogy a jó állapottól/potenciáltól való eltérésnek milyen okai vannak, az intézkedések tervezésének alapja.

Az 5. fejezet a felszíni és a felszín alatti víztestek állapotának minősítését és a jelentős vízgazdálkodási kérdések (emberi hatásokból származó problémák) és a fő intézkedési irányok azonosítását mutatja be.

A minősítés elsősorban a 4. fejezetben bemutatott monitoring adataira épült, és az EU útmutatásainak megfelelő, Magyarországon kidolgozott vagy adaptált módszerek alkalmazásával készült. A tervezés tapasztalatai szerint mind a monitoring, mind a minősítési rendszer jelentős fejlesztésre szorul a következő tervezési ciklusban.

6 Környezeti célkitűzések

A Víz Keretirányelv a felszíni vizekre a következő környezeti célkitűzések elérését tűzi ki:

- a víztestek állapotromlásának megakadályozása;
- a természetes állapotú felszíni víztestek esetén a jó ökológiai és jó kémiai állapot megőrzése vagy elérése (vagy a kiváló állapot megőrzése);
- az erősen módosított vagy mesterséges felszíni víztestek esetén a jó ökológiai potenciál (a hatékony javító intézkedések eredményeként elérhet állapot) és jó kémiai állapot elérése;
- az elsőbbségi anyagok által okozott szennyeződések fokozatos csökkentése és a kiemelten veszélyes anyagok bevezetéseinek, kibocsátásainak és veszteségeinek megszüntetése vagy fokozatos kiiktatása.

A felszín alatti vizekre a VKI-ban előírt célok kiegészülnek a felszín alatti vizek védelmére vonatkozó 2006/118/EK25 irányelvben foglaltakkal:

- a felszín alatti vizek szennyeződésének korlátozása, illetve megakadályozása;
- a víztestek állapotromlásának megakadályozása;
- a víztestek jó mennyiségi és jó kémiai állapotának elérése;
- a szennyezettség fokozatos csökkentése, a szennyezettségi koncentráció bármely szignifikáns és tartós emelkedő tendenciájának megfordítása.

Mindezekon túlmenően a vizek állapotától függő, az egyes víztestekhez közvetlenül, vagy csak közvetetten kapcsolódó védett területeken (lásd 3. fejezet) teljesíteni kell a védetté nyilvánításukhoz kapcsolódó speciális követelményekkel összefüggő célkitűzések eléréséhez szükséges intézkedéseket, a vizeket, illetve a vízgyűjtőket érintően.

A VKI alapkövetelménye szerint a megállapított célokat 2015-ig el kell érni.

A környezeti célkitűzés csak akkor érhető el, ha valamennyi intézkedés megvalósul és hatásuk meg is jelenik a vizek állapotában. Ez a gyakorlatban jellemzően így nem valósítható meg. Lehetnek olyan víztestek, ahol a jó állapot/potenciál csak a következő kétszer 6-éves tervciklusban érhető majd el (2021-es vagy 2027-es határidővel), illetve lehetnek olyan sajátos víztestek is, amelyek természetes állapota olyan, hogy hosszútávon is csak enyhébb környezeti célkitűzés megvalósításának van realitása.

Emiatt a VKI lehetővé teszi mentességek alkalmazását megfelelő és alapos indoklás alapján.

A mentességek lehetőségei:

- *időbeni mentesség* (VKI 4. cikk (4) bekezdés), amikor a célkitűzések teljesítése műszaki, vagy természeti okok, vagy aránytalan költség miatt a meghatározott határidőre nem érhető el, ezért annak határidejét 2021-re, vagy 2027-re lehet módosítani. (A 2027 utáni teljesítés abban az esetben fogadható el, ha minden intézkedés megtörtént 2027-ig, de ezek hatása még nem érvényesül)

- a természetes vizek esetében *enyhébb környezeti célkitűzések* megállapítása (VKI 4. cikk (5) bekezdés), ha a víztestet érintő emberi tevékenység által kielégített környezeti és társadalmi-gazdasági igények nem valósíthatók meg olyan módszerekkel, amelyek környezeti szempontból jelentősen jobb megoldások, és amelyeknek nem aránytalanul magasak a költségei. Ebben az esetben azt is igazolni kell, hogy az összes olyan intézkedés megtörtént, amely a hatásokat csökkenti.
- *időbeni mentességet vagy enyhébb célkitűzést* egyaránt indokolhat kivételes vagy ésszerűen előre nem látható természetes ok, vagy vis major, illetve a felszíni víztest fizikai jellemzőiben, vagy egy felszín alatti víztest vízszintjében bekövetkezett új változások, illetve új emberi tevékenységek hatása.

Az intézkedések válogatásának, azok ütemezésének és a környezeti célkitűzések teljesítésének összehangolása többlépcsős iteratív(fokozatos közelítés) folyamat eredménye, amelyben egyaránt szerepelnek a műszaki, a gazdasági és a társadalmi szempontok. Az iteráció mindkét irányban működött: voltak olyan esetek, amikor az intézkedés megvalósíthatósága és ütemezése határozta meg a célkitűzést, és előfordult ennek ellenkezője is, amikor az célkitűzés ütemezése determinálta a szükséges intézkedéseket. Ez a szempontrendszer végeredményben az intézkedések tervezésnek döntési prioritásait jelenti.

6.1 Mentességi vizsgálatok

A mentességi vizsgálatok célja azoknak az indokoknak a bemutatása, amelyek a VKI által megfogalmazott célkitűzések elérését megakadályozzák. A módszert az EU mentességekkel foglalkozó útmutató alapján dolgozták ki, a hazai sajátosságok figyelembevételével. A mentességeknek lehetnek műszaki (M jelű), aránytalan költségekkel kapcsolatos (G jelű) és természeti (T jelű) okai.

A mentességi vizsgálatok lépései a következők:

- 1. lépés: A víztesten 2015-ig műszakilag megvalósítható-e mindegyik szükséges intézkedés,
- 2. lépés: Ha műszakilag megvalósíthatóak az intézkedések 2015-ig, akkor vizsgálni kell, hogy a megvalósításuk aránytalanul költséges-e, azaz előfordul-e a G1, G2 okok valamelyike.
- 3. lépés: Ha műszakilag és gazdaságilag is megvalósíthatóak az intézkedések, akkor kérdés, hogy a természeti feltételek lehetővé teszik-e az állapotra vonatkozó célok elérését 2015-ig. Ha az intézkedések hatása 2015 után jelenik meg, akkor a választható okok: T1, T2.

Az aránytalan költségek igazolása különböző módon és szinteken történt. Jellemzően intézkedéstípusonkénti és megvalósító csoportonkénti elemzéssel.

7 Vízhatalások gazdasági elemzése

A VKI szerint a tagállamoknak figyelembe kell venni a vízi szolgáltatások költségei megtérülésének elvét, beleértve a környezeti és a vízkészletek védelmével összefüggő költségeket is. Ezáltal 2010-re biztosítani kell, hogy a vízzel kapcsolatos árpolitika a készletek hatékony használatára ösztönözze a vízhasználókat, és a különböző vízhasználatok megfelelő mértékben hozzájáruljanak a vízi szolgáltatások költségeinek megtérítéséhez.

A Vízyűjtő-gazdálkodási Terv társadalmi-gazdasági hatásainak számbavételének megalapozására kidolgozott módszertanon alapuló elemzések, eredmények, esettanulmányok születtek a közvetett hatások értékelése, a társadalmi hasznok feltárása és számszerűsítése, fizetési hajlandóság felmérése, a haszonátvitel alkalmazása és a költség-haszon elemzés területén is.

A legfontosabb társadalmi-gazdasági hatások a következők:

A Vízyűjtő-gazdálkodási Terv céljainak elérése egyben jelentősen hozzájárul - rövid és hosszú távon egyaránt - a gazdasági, társadalmi fejlődéshez. Sok térségben egyenesen az egyik kitörési pontot jelenti (pl. vízi turizmus fejlesztése, a termálvizek költséghatékony felhasználása).

Vízyűjtő-gazdálkodási Tervnek jelentős hatása van az agrárgazdaságra. Mind a vízvédelmi puffer-sávval, mind a művelési ág, illetve művelési mód váltással összefüggő intézkedések biztosítják azokat a közösségi környezeti, tájfenntartó szolgáltatásokat, amelyek indokolják, hogy a mezőgazdasági termelők agrár-környezetgazdálkodási támogatásban részesüljenek. Ezen intézkedések megvalósítása minden olyan gazdálkodó érdeke, akinek magas környezeti potenciállal rendelkező területe van, viszont (ettől nem függetlenül) a szántóföldi növénytermesztésben a földje kevésbé jó adottságokkal rendelkezik. A Vízyűjtő-gazdálkodási Terv elősegíti a természeti adottságoknak jobban megfelelő, azzal együttműködő gazdálkodás kialakulását és fennmaradását. A VKI miatt szükséges területhasználati alkalmazkodás elemeinek döntő többsége a Víz Keretirányelvtől függetlenül is szükséges lenne, pont az érintettek hosszú távon is életképes mezőgazdasági tevékenységének fenntarthatóságának érdekében (pl. talajeróziót csökkentő, vízvisszatartást elősegítő intézkedések).

Meghatározó szerepe van a Vízyűjtő-gazdálkodási Tervben foglaltaknak az éghajlatváltozás hatásainak kezelésében, mérséklésében, ami jelentős gazdasági-társadalmi előnyt jelent.

Az intézkedések jellemzően pozitív térségfejlesztési, népességmegtartó hatással rendelkeznek (pl. turizmus, rekreáció fejlődése, a foglalkoztatottság növelése, ingatlanok értékének növekedése).

Számos intézkedés közvetlenül javítja a közegészségi helyzetet, illetve csökkenti a közegészségügyi kockázatokat (pl. szennyvízkezelés fejlesztése, ivóvízminőség-javítás, trágyatárolás korszerűsítése).

Hosszú távon a vízhasználatok lehetőségei javulnak, illetve bővülnek.

Sok esetben a gazdálkodók költségei csökkennek (pl. víztisztítási költségek), de más esetekben az új követelményekhez való alkalmazkodás költségekkel, illetve a közszolgáltatásoknál (pl. ivóvíz, szennyvíz) díjemeléssel jár. Éppen ezért a kitűzött célok elérésének és a szükséges intézkedések megvalósításának ütemezését a gazdálkodók, önkormányzatok és a költségvetés teherviselő képességének, valamint a lakosság fizetőképességének a figyelembevételével állapították meg.

Mindezek a gazdasági vizsgálatok támasztották alá a mentességek indoklását, ugyanakkor elősegítették az intézkedési programokról való döntések megalapozását is.

8. Intézkedési program

A VKI itt felsorolt céljai és hazai vizek jó állapotának elérésére illetve megőrzésére vonatkozó intézkedések alapján meghatározható egy olyan távlati stratégiai célrendszer, amely egyrészt egy vízgazdálkodási politika alapját jelentheti, másrészt alárendelve a jó állapotra vonatkozó átfogó célnak jelzi, hogy az intézkedések hatására a vízgazdálkodásban milyen állapotokat akarunk 2027-ig elérni.

Az VKI és a VGT fő célja az összes víztest jó állapotának elérése.. A jó állapot itt természetesen minden olyan állapot jellemzőt fed, amit célkitűzésként előírtak (a potenciálként megnevezettek is), és emellett azt is jelenti, hogy a védett területek sem károsodnak vizekre visszavezethető emberi eredetű okok miatt.

9 Kapcsolódó programok és tervek

A Víz Keretirányelv előírása szerint a vízgyűjtőkhöz kapcsolódó, a vizek állapotát befolyásoló programokat és terveket figyelembe kell venni vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés során annak érdekében, hogy az intézkedési terv hozzájáruljon a régiók kiegyensúlyozott fejlődéséhez, de annak érdekében is, hogy ezek ne akadályozzák meg a kívánt állapotok elérését.

A vízgyűjtő-gazdálkodási tervek készítésekor alkalmazkodni kell más direktívák által meghatározott szakpolitikai előírásokhoz is, hiszen azok jogilag egyenrangúak a vízügyi politikát meghatározó VKI-val. Célszerű ezért a víz védelmének és a fenntartható gazdálkodásnak a közösségi politika más, olyan területeibe való integrálása, mint az energia-, a közlekedés-, a mezőgazdasági, a halászati, a regionális és idegenforgalmi politika. Ennek a tervnek alapot kell biztosítania a folyamatos párbeszédhez és a fokozottabb integrációra törekvő ágazati stratégiák fejlesztéséhez.

A Duna vízgyűjtő kerületében van több olyan jelentős vízgazdálkodási kérdés, amelyet a vízgyűjtőn osztozó országok csak közösen tudnak megoldani. A *Duna Védelmi Egyezmény* és a VKI előírásainak megfelelően a Duna vízgyűjtő országainak összefogásával elkészült a Duna vízgyűjtő kerület vízgyűjtő-gazdálkodási terve (Danube River Basin Management Plan, <http://www.icpdr.org>). A tervhez a Duna vízgyűjtő országai szolgáltatották az információt. A terv a 2009. szeptember 14-ig beérkezett adatokat vette figyelembe.

A vízgyűjtő kerület szintű tervet az ICPDR 2009. december 10-én fogadta el, 2010. február 16-án pedig miniszteri szintű találkozón került elfogadásra.

A Duna vízgyűjtő-gazdálkodási tervének készítése során az egész Duna vízgyűjtőn 681 darab 4000 km²-nél nagyobb felszíni folyóvíztestet jelöltek ki, 25117 fkm hosszúságban. A Duna folyót magát 45 víztestre osztották, ebből 4 víztest a magyar Duna szakasz. Hat 100 km²-nél nagyobb területű tó-víztestet tekintettek Duna vízgyűjtő szintű jelentőségűnek, köztük az egyik átmeneti víztest. Az így meghatározott tó víztestek közé tartozik a Balaton és a Fertő tó.

A Duna első állapotértékelésének eredményeként a folyó teljes hosszának 58%-át sorolták kockázatos kategóriába a szerves szennyezés, 65%-át a tápanyag terhelés és 74%-át a veszélyes anyagok miatt. A folyó hosszának 65%-át találták kockázatosnak vagy lehet, hogy kockázatosnak a hidromorfológiai változások miatt abból a szempontból, hogy el lehet-e érni a VKI-ben előírt környezeti célkitűzéseket. A Duna teljes hosszából (2857 km) 1592 km hosszúságú részt (56%) nyilvánítottak erősen módosított víztestnek. A teljes hosszban a 45 víztestből háromnak (4%) jó az ökológiai állapota és harmincnak (67%) jó a kémiai állapota (ebből 2 magyarországi Duna víztest). A hat édesvízi tó közül háromnak jó az ökológiai állapota (a Balatonnak és a Fertő-tónak is) és mindkettőnek jó a kémiai állapota is.

Fontos érdekünk az, hogy az országos jelentőségű vízgazdálkodási kérdések azonosításának folyamatában figyelembe vegyünk azt, hogy a Duna vízgyűjtő szintjén mit tekintenek jelentős vízgazdálkodási kérdésnek, hiszen ezek megoldására a vízgyűjtő országaival közös tervet kell készítenünk. Ez a felettünk lévő országoktól való függőségünk miatt számos vízgazdálkodási problémánk megoldását is jelentheti. A Duna vízgyűjtő szintű jelentés készítésében Magyarország képviselői is részt vettek, ez megkönnyíthette a különböző szintű folyamatok összehangolását.

A jelen ismert VGT adatai alapján a hazai felszíni vizek rosszabb állapotban vannak a Duna vízgyűjtő többi országának vizeinél vagy az értékelési rendszerünk túl szigorú. Az eredmények felvetik az osztályozó rendszerünk felülvizsgálatának kérdését is, elsősorban a hidromorfológiai hatásokra érzékeny minőségi elemek osztályhatárainak átgondolására vonatkozóan. Erre az elkövetkező tervezési ciklusban, az interkalibrációs eredmények tükrében kell sort keríteni.

A víztestek minősítése során több olyan problémával találkozhatunk, amely esetében a közös, határokkal osztott víztestek, vagy a határon kapcsolódó víztestek jó állapotának elérése csak valamelyik szomszédos ország intézkedései, vagy Magyarországgal közös intézkedései révén lehetséges. Mindkét esetben fontos kérdés, hogy a szomszédos ország:

- ismeri-e a problémát, illetve ha EU tagország, az adott kapcsolódó víztest minősítése alapján beazonosítható-e a hazai minősítésnél figyelembe vett állapotrontó probléma,
- tervez-e intézkedéseket a számunkra fontos probléma kezelésére,
- illetve tagország esetében mikorra kívánja a jó állapotot elérni.

A fentiek alapján lehet a hazai VGT-ben meghatározni, hogy

- szükségesek-e kiegészítő intézkedések vagy akár közös programok a jó állapot elérésére,

- a tervezett intézkedések alapján mikorra tervezhető a jó állapot, vagy potenciál.

A fentiek mindenképpen igénylik az elkészülő országos illetve részvízgyűjtő VGT-k határmenti összehangolását és egyeztetését. Ennek hiányában egy sor vállalásunk nem teljesíthető, hiszen a jó állapotot hazai intézkedésekkel elérni nem lehet. Problémát jelenthet, ha a külföldi fél az adott víztestet másképpen minősítve nem tervez intézkedéseket. Ekkor egyeztetni kell a mérések és az osztályozás módszertanát is.

10. A közvélemény bevonása

A Víz Keretirányelv kimondja, hogy a társadalmat be kell vonni a vízgyűjtő gazdálkodási tervezésbe, mivel vizeink védelme hatékonyabb lesz, ha az állampolgárok, az érdekelt társadalmi csoportok, a civil szervezetek is részt vesznek a vizekkel való gazdálkodás folyamatában, az erre vonatkozó tervek készítésében és végrehajtásában. A közös gondolkodás, a problémák, a célok, a lehetséges intézkedések és azok várható költségeinek megvitatása, ezek alapján a tervek átdolgozása, továbbfejlesztése, és ezek szerinti megvalósítása a társadalmi részvétel lényege és eredménye. A társadalom bevonás célja, hogy az érintettek ismeretei, nézetei, szempontjai időben felszínre kerüljenek, a döntések közös tudáson alapuljanak, és reálisan végrehajtható, közösen elfogadott intézkedések alkossák majd a tervet.

A Víz Keretirányelv a társadalom bevonás három szintje közül az információ átadást és a konzultációt kötelezően írja elő, míg az aktív bevonást támogatandónak tartja.

A társadalom-bevonás *első szintjét*, az információ átadását a tervezés mindenki által elérhető honlapja, a www.vizeink.hu, és a széles nyilvánosság folyamatos tájékoztatása biztosította az írott és elektronikus médián keresztül. 2009 májusában egy országos és több regionális sajtótájékoztatót szerveztek a téma megismertetése érdekében. Ezt több tucat sajtóanyag kiadása követte, amelyek minden alkalommal felhívták a figyelmet a honlapra és a hozzászólási lehetőségre.

A *második szint*, a társadalmi konzultáció folyamata négy lehetőséget kínált a vízgyűjtő-gazdálkodási tervezésbe való bekapcsolódásra. A konzultáció elsősorban a vízgazdálkodásban, illetve bármilyen víz- vagy területhasználatban érdekelt szervezetek, intézmények, szövetségek, civil szervezetekre koncentrált, másodsorban általában az állampolgárokra.

A tervezői konzorcium és a VGT-ért felelős szakmai szervek a VGT legfontosabb, koncepcionális kérdéseinek megvitatásába aktívan bevonták a leginkább érintett érdeképviseleti és szakmai szervezetek, szövetségek képviselőit. Emellett az újonnan létrehozott *Országos, Részvízgyűjtő és Területi Vízgazdálkodási Tanácsok*, illetve utóbbiak vízgyűjtő-gazdálkodási tervezési bizottságai szolgáltatták a VGT tervezés és megvalósítás során a társadalmi kontroll intézményesített keretét.

A tervek véglegesítését követően, 2009. december 11. és 2010. január 18. között valamennyi bizottság és tanács összeült, hogy az átdolgozott terveket megvitassa és jóváhagyja. A jogszabályi előírásoknak megfelelően a bizottságok és tanácsok állásfoglalásai és ajánlásai alulról felfelé integrálódtak, vagyis a TVT-k határozatait a RVT-khez, onnan pedig az Országos Vízgazdálkodási Tanácshoz továbbították.

A 2010. március 1-n az OVT által elfogadott Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv rövid összefoglaló változata kormányhatározattal kerül kihirdetésre.

A tanácsoknak és bizottságoknak a szerepe a VGT elkészültével nem ér véget. Éppen ellenkezőleg, a 2012-ig zajló részletes tervezés, és az intézkedési programok beindítása során ezeknek, a társadalom széles rétegeit lefedő testületeknek az aktív részvétele szükséges. A vízgyűjtő-gazdálkodási tervek 6 évenkénti felülvizsgálatában és a további részletes tervek kidolgozásában is fontos szerepük lesz.

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. Az szakmai információ tartalom feldolgozása során a tanulók tanulmányozzák a www.vizeink.hu honlapon elérhető információkat, mérési és monitoring adatokat és eset tanulmányok készítésével elemezzék a lehetséges pozitív változást eredményező beavatkozási lehetőségeket!
2. Szakmai kiránduláson, tanműhelyi környezetben végezzenek szimulált monitoring vizsgálatot a VKI-ben megadott minősítő szempontok szerint (fizikai, kémiai, biológiai, hidrológiai vizsgálatok)!

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Fogalmazza meg a Vízkeret irányelv célját!

2. feladat

Milyen célkitűzéseket fogalmaz meg a VKI?

3. feladat

Definiálja az alábbi alapfogalmakat!

vízgyűjtőkerület: _____

felszíni víztest: _____

mesterséges víztest: _____

erősen módosított víztest: _____

4. feladat

Mit ért a VKI különösen védett területek alatt?

5. feladat

A VKI szerint milyen gyakorisággal kell az EU tagállamoknak vízgyűjtő-gazdálkodási tervet készíteniük a vízgyűjtő kerületekre? Az elsőt mikorra kellett összeállítani.?

6. feladat

Magyarországon a VKI fogalom meghatározásait követve, milyen víztest kategóriák kerültek kijelölésre?

7. feladat

Mit értünk a VKI monitoring rendszerén?

8. feladat

Mire terjed ki a monitoring a felszíni víztest esetén?

9. feladat

Mik a hidromorfológiai vizsgálat elemei a VKI-ben?

10. feladat

Miért kell a VKI szerint a társadalmat is bevonni a vízgyűjtő-gazdálkodási tervezésbe?

Blank area for writing the answer, containing five horizontal lines.

MUNKANYAG

MEGOLDÁSOK

1. feladat

A Víz Keretirányelv célja, hogy 2015-re a felszíni és felszín alatti vizek „jó állapotba” kerüljenek. A keretirányelv szerint a „jó állapot” nemcsak a víz tisztaságát jelenti, hanem a vízhez kötődő élőhelyek minél zavartalanabb állapotát, illetve a megfelelő vízmennyiséget is.

2. feladat

A Víz Keretirányelv általános célkitűzései a következők:

- a vizekkel kapcsolatban lévő élőhelyek védelme, állapotuk javítása,
- a fenntartható vízhasználat elősegítése a hasznosítható vízkészletek hosszú távú védelmével,
- a vízminőség javítása a szennyezőanyagok kibocsátásának csökkentésével,
- a felszín alatti vizek szennyezésének fokozatos csökkentése, és további szennyezésük megakadályozása,
- az árvizeknek és aszályoknak a vizek állapotára gyakorolt kedvezőtlen hatásainak mérséklése.

3. feladat

vízgyűjtőkerület: vízgyűjtő-gazdálkodás fő egysége, amely egy vagy több szomszédos vízgyűjtőből álló az ahhoz tartozó felszín alatti vizeket is magában foglaló terület;

felszíni víztest: a felszíni vizek különálló, jelentős eleme (így például a tó, tározó, vízfolyás, folyó, patak, csatorna) vagy ezek egy része, szakasza;

mesterséges víztest: emberi tevékenység eredményeként létrejött felszíni víztest;

erősen módosított víztest: olyan felszíni víztest, amely az emberi tevékenységből eredő fizikai hatások következtében jellegében lényegesen megváltozott, és amely így szerepel a vízgyűjtő-gazdálkodási tervben;

4. feladat

Különösen védett területek (a VKI IV. melléklete szerint):

- az emberi fogyasztásra szánt víz kivételére kijelölt területek;
- a gazdasági szempontból fontos vízi állatfajok védelmére kijelölt területek;
- az üdülési célra kijelölt víztestek, beleértve azokat a területeket, amelyeket fürdővizekként jelöltek ki;

- tápanyag-érzékeny területek, beleértve a 91/676/EGK irányelv szerint sérülékeny övezettként kijelölt területeket és a 91/271/EGK irányelv szerint érzékeny területekként kijelölt területeket; és
- az élőhelyek és állatfajok védelmére kijelölt területek, ahol a víz állapotának megőrzése vagy javítása a terület védelmének fontos tényezője, ide értve a kapcsolódó Natura 2000 helyeket

5. feladat

A VKI szerint az EU tagállamoknak hatévenként kell vízgyűjtő-gazdálkodási tervet készíteniük a vízgyűjtő kerületekre. Az elsőt 2009.12.22-ig kellett összeállítani.

6. feladat

Magyarországon tehát, a VKI fogalom meghatározásait követve, a következő víztest kategóriák kerültek kijelölésre:

- természetes felszíni vizek: vízfolyás és állóvíz víztestek,
- erősen módosított víztestek olyan természetes eredetű felszíni vizek, amelyek az emberi fizikai tevékenység eredményeként jellegükben jelentősen megváltoztak, fenntartásuk e megváltozott formában azonban több szempont alapján is indokolt;
- a természetes felszíni vizekhez hasonló, de az ember által kialakított mesterséges;
- valamint felszín alatti víztestek.

7. feladat

A VKI monitoring olyan rendszeres mintavételi, mérési, vizsgálati, észlelési tevékenységet jelent, mely a felszíni és felszín alatti vizek mennyiségi és minőségi állapotának megállapítását, jellemzését, illetve az állapot rövid és hosszú távú változásának leírását lehetővé teszi.

8. feladat

A felszíni vizek esetén a monitoring kiterjed az ökológiai és a kémiai állapot szempontjából indikatív biológiai elemek és speciális veszélyes anyagok meghatározására, valamint azokra a fizikai, kémiai paraméterekre és hidromorfológiai jellemzőkre, amelyek az ökológiai állapotot befolyásolják.

9. feladat

A hidromorfológiai vizsgálatok elemei az alábbiak:

- hidrológiai viszonyok, az áramlás mértéke és dinamikája, a tartózkodási idő, a kapcsolat a felszín alatti víztestekkel, a folyó folytonossága,

- a morfológiai viszonyok, a folyó mélységének és szélességének változékonysága, a tó mélységének változékonysága, a mederágy mérete, szerkezete és anyaga, a parti sáv és tópart szerkezete.

10. feladat

A Víz Keretirányelv kimondja, hogy a társadalmat be kell vonni a vízgyűjtő gazdálkodási tervezésbe, mivel vizeink védelme hatékonyabb lesz, ha az állampolgárok, az érdekelt társadalmi csoportok, a civil szervezetek is részt vesznek a vizekkel való gazdálkodás folyamatában, az erre vonatkozó tervek készítésében és végrehajtásában.

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumhoz tartozó területi hatóságok szakértőinek továbbképzése a Víz Keretirányelv végrehajtására, HU 2003/004-347-04-01 sz. Phare Projekt, Tananyag

Az Európai Parlament és a Tanács 2000/60/EK irányelve (2000. október 23.), a vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról, a hivatalos magyar fordítás

A vízgyűjtő-gazdálkodás egyes szabályairól szóló 221/2004 (VII. 21.) Korm. rendelet

AJÁNLOTT IRODALOM

Országjelentés a 2010.03.01-én elfogadott vízgyűjtő-gazdálkodási tervről

A(z) 1223-06 modul 001-es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
52 853 02 0010 52 01	Szennyvíztechnológus
52 853 02 0010 52 02	Víztechnológus
54 853 01 0000 00 00	Vízügyi technikus

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:

14 óra

MUNKANYELVI ANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató